

Vander Gheboorten ons Heren [6]

De gheboorte ons Heren Jhesu Cristi gheschiede, alsoe eneghe seggen, nadat Adam was ghemaect v^M jaer ende [19vb] CC ende XXVIII. Ende andere segghen VI^M jaer, maer Eusebius, de bisscop van Cesarea, seit in sinen coroniken v^M ende IX^C jaer in Octavianus skeisers tiden. Want de rekeninghe van VI^M jaren vant Methodius bad gheesteleec dan bi coroniken. ¹ Doe de Gods Sone inden vleessche quam, soe was soe groot vrede in al ² de werelt, dat boven al de werelt was in paise een keiser van Rome. Dese hiet 'Octavianus' bi propren name, ende 'keiser' van Julio den keiser, dies ³ neve dat was 'Augustus', die ierstwerf gheheten wert 'keiser van alder werelt' van werdecheiden, om dat hi meerre was dan de coninghe die vore waren. ⁴ Ende also Cristus wilde gheboren werden, dat Hi ons vrede des tijts ende sinen eeweelen vrede gheven wilde, alsoe woude hi oec dat vrede ware over alde werelt in sijnre gheboorten. ⁵

Hieromme wilde Augustus, de keiser die boven al de werelt was, weten hoe vele provincien, hoe vele steden, hoe vele casteele, hoe vele dorpe, ende hoe vele menschen in alde werelt waren. Ende alsoe men leest in *Scolastica historia*, soe gheboot hi dat ⁶ alde liede trecken soudent ter stat weert danen dat si gheboren waren, ende dat elc enen penninc die x hallinghe wert was, gheven soude den rechtere vander provincien ende beliden dat hi onder tkeiserike ware van Rome. Want de penninc hadde skeisers beelde op ende sinen name ghescreven. ⁷ Men hiet die 'belidinghe' ende

1. [Vertaling] Maggioni: «Computatio tamen VI milium annorum inuenta fuit a Methodio potius mystice quam chronice» (64).

2. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'al' superscript.

3. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'i' in 'dies' superscript.

4. [Vertaling] Maggioni: «Hic dictus est Octavianus a prima impositione, Cesar a Julio Cesare cuius fuit nepos, Augustus ab augmento rei publice, imperator a dignitatis honore, qui ad differentiam aliorum regum fuit primo hoc nomine insignitus» (64).

5. [Vertaling] Maggioni: «Nam sicut nasci uoluit ut nobis pacem pectoris et pacem eternitatis tribueret, sic uoluit ut nihilominus ortum suum pax temporis illustraret» (64).

6. [Tekstkritiek] 'dat' toegevoegd op basis van hs. Stockholm, fol. 18rb.

7. [Vertaling] Maggioni: «Nam et nummus ymaginem preferebat cesaris et superscriptionem nominis» (64).

Vander Gheboorten ons Heren

'bescrivin[20ra]ghe' bi twee dinghen. ¹ 'Belidinghe' hietment, want elc die den rechtere den hootseis gaf, hi leide dien penninc op sijn hoofd ende seide met sinen monde dat hi onderdaen waere den rike van Rome. Ende dit dedemen voor al tfolc. Men hiet 'bescrivinghe', want als men een seker ghetal hadde vanden ghenen die den hooftseis brachten, soe screefment. Ende dese descriptie was ierst ghedaen van Cyrino, den rechtere van Syrien. Alsomen in *Scolastica historia* leest, soe was dat dierste descriptie die Cyrinus dede. Want men seit dat Judea in midden de werelt es, ² daeromme begostemen daer. Ende doe begosten dandere rechters in dandere lantscapen daer omtrent. Oft men mach segghen dat het deerste ghemeene descriptie was, want eneghe waren vore ghedaen bi deellen. ³ Oft deerste was vanden hooden in den steden vanden rechteren. Dandere was hoe vele steden inden lantscapen waren; dat dede skeisers legaet. De derde dedemen vanden lantscapen vore den keiser te Rome. ⁴

Joseph voer van Nazareth in de stede Bethleem om dat hi van Davids gheslachte was. Ende om dat Marien tide bi was dat si ghebaren soude, ende om dat hi niet en wiste welken tijt hi weder comen soude, soe voerde hise met hem te Bethleem, ende en wilde den tresoor niet laten in vremder hant die hem van Gode bevolen was, maer hi wouden selven wachten [20rb] met nerenstegher sorghen.

Also brueder Bertholomeus beschrijft int *Boec van Cristus kintsbeiden*, ⁵ doe si te Bethleem quamen, soe sach Maria een deel van den volke verblidende ende een deel suchtende. Ende dinghel bediedde hare dat ende seide: «Dat deel vanden volke dat

1. [Vertaling] Maggioni: «Dicebatur autem professio et descriptio, sed diuersa consideratione» (64).

2. [Paleografisch-codicologisch commentaar] Oorspronkelijk 'was' geschrapt en vervangen door superscript 'es'.

3. [Vertaling] Maggioni: «Vel prima dicitur id est uniuersalis, quia alie precesserunt particulares» (65).

4. [Vertaling] Maggioni: «Vel forte prima capitum in ciuitate fiebat a preside, secunda ciuitatum in regione a legato cesaris, tertia regionum in urbe coram cesare» (65).

5. [Vertaling] Maggioni: «ut frater Bartholomeus in sua compilatione testatur et de libro infantie saluatoris sumptum est» (65).

Vander Gheboorten ons Heren

verblijdt, dats dat heiden volc, dat in Abrahams sade deweleke benedixie ontfaen sal. Ende dat deel dat daer sucht, dat sijn de Joden, die van Gode versteken werden om haere ongheloevecheit.» Doe si dus beide te Bethleem quamen, om dat si arm waren, ende om dat dandere liede die om die selve sake comen waren, alle de herberghe veronledecht hadden, ende si ne gheen herberghe hebben en mochten, soe keerden si na in enen ghemeen lijt die tusschen II huse een overdecsel hadde, also *Historia scolastica* seit, dat men heet 'diversorio'.¹ Ende daer plaghen in de poorters te vergaderne op ledeghe daghe, oft alst rechende, om te sprekene oft te gader tetene.² Masscien hadde daer Joseph een crebbe ghemaect sinen osse ende sinen ezel, oft also eneghe segghen, soe plaghen de dorpliede, alsi ter marct quamen, daer hare beesten te bindene, ende daeromme was daer een crebbe ghemaect. Ende te middernachte, die op den sondach was, soe ghebaerde de maghet haren sone, ende si leidene op hoei in de crebbe. [20va] Ende dat hoi brachte Helena namaels te Rome, want dosse ende desel en wouden dat hoi niet eten.

Hets te wetene dat Cristus gheboorte wonderleec gheschiede ende menechfuldechlec was vertoghet ende orborleec verleent. Si gheschiede wonderleec, beide van der³ moeder weghe ende van Cristus weghe, die gheboren wert, ende van dier manieren hoe Hi gheboren wert.

Si ghesciet wonderleec vander moeder weghe, want si was maghet vore de dracht ende na de dracht. In vijf manieren es vertoghet dat si maghet bleef diene droech. Irst biden prophete Isajas: «Siet een maghet sal ontfaen ende ghebaren enen sone, ende sinen name sal werden gheheeten Emanuel.» Ten anderen bi figuren, want dit was beteeckent bi Aarons roede, die sonder eneghe eertsche helpe bloide, ende bi Ezechiels poorte die altoos

1. [Vertaling] Maggioni: «deuenterunt ergo in communi transitu qui, ut dicitur in hystoriis scholasticis, erat inter duas domos operimentum habens. Qui deuersorium dicitur» (65).

2. [Vertaling] Maggioni: «Qui deuersorium dicitur, sub quo ciues ad colloquendum uel ad conuesendum in diebus otii uel pro aeris intemperie deuertebant» (65).

3. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'der' in margine met verwijsteken.

Vander Gheboorten ons Heren

besloten bleef. Ten derden bider hoeden, want om datse Joseph hoedde, soe was hi orconde dat si maghet was. Ten vierden bider prueven, want also Bertholomeus seit uten *Boeke van Cristus kintsbeiden*: ¹ Als de tijt quam dat Maria ghebaren soude, al wiste Joseph dat God gheboren werden soude vander maghet, nochtan woude hi houden den sede vanden lande ende haelde II vroede vrouwen. Ende deene hiet Zebel ende dandere Salome. Maer Zebel [20vb] mercte ende ondersochte, ende als si Marie maghet vant, so riep si ² dat een maghet een kint ghebaert hadde. Ende om dats Salome niet en gheloefde, ende sijt oec prueven wilde, soe verstijfde thant hare hant. Nochtan oppenbaerde hare dinghel ende hiet hare tkint tasten, ende thant wert si ghenesen. Ten vijfsten bi groter miraculen. ³ Also Innocentius de paeus seit, soe was te Rome XII jaer pais. Hieromme stichten si enen alte sconen tempel des vreden ende si setten daer Romulus beelde. Ende si ghinghen Apollinen te rade hoe langhe hi dueren soude. Ende si andwoorde: tote dat een maghet een kint baren soude. Doe si dat hoorden, so seiden si: «So sal hi dan ewelec dueren», want si hildent vore onmogheleec dat een maghet emmermeer ghebaren soude, ende daer bi screven si desen titel an de doren vanden temple: «Ewelec tempel des vreden.» Maer in dier nacht dat dese maghet ghebaerde, soe viel hi al omme. Ende daer es nu een kerke die heet 'Ter Nuwer Sente Marien'.

Ten anderen was dese gheboorte wonderleec van Cristus wegghen, want Bernaert seit dat in sinen persone vergaderden wonderleec dewecheit ende de outhheit ende de nuwecheit. Dewecheit es de godheit, de outhheit dats tvleesch dat hi van Adame ontfinck, de nuwecheit es de siele die nuwe ghescepen [21ra] wert. Echter Bernaert: «Heden heeft God ghemaect III mixturen ende III werke, daer elc soe wonderleec af es, dat selke noit en

1. [Vertaling] Maggioni: «cum enim, ut in compilatione Barholomei habetur et de libro infantie saluatoris sumptum fuisse uidetur» (66).

2. [Paleografisch-codicologisch commentaar] Grote rasuur, beginnend bij de laatste twee woorden onderaan in kolom a en doorlopend tot aan het begin van de derde regel in kolom b. Tekst gereconstrueerd naar hs. Stockholm, fol. 18vb-19ra: 'Maer zebel mercte *ende* ondersochte *ende* als soe marien maghet vant so riep soe'.

3. [Vertaling] Maggioni: «Quinto per miraculi euidenciam» (66).

Vander Gheboorten ons Heren

ghescieden, noch nemmermeer ghescien en selen. Want God ende de mensche sijn te gadere ghemingt, ende moeder ende maghet, ende tgheloeve ende dmenscheleke herte. Dierste es herde wonderleec, want te gadere es ghevoeghet oft ghemingt lijm ende God, de moghentheit ende de broescheit, soe grote onreinecheit ende soe grote hoecheit. Want niet en es hoghere dan God ende niet vulre dan lijm. Dander es oec herde wonderleec, want noit en wert ghehoort dat si maghet was die ghebaerde, ende dat si moeder was die maghet bleef. De derde es mendere dan de twee, maer si es alse starc, want hets wonder hoe dit de mensche gheloeven mach, hoe hi gheloeven mach dat God mensche es, ende dat si maghet bleef die ghebaerde.

Ten derden ghesciede dese gheboorte wonderleec inder manieren dat Cristus gheboren wert. ¹ Want sine dracht was boven nature om datten een maghet ontfinc, boven redenne om dat si Gode wan, boven datmen plach, om dat si sonder wee ghebaerde, ² boven costume om dat sine ontfinc vanden Heileghen Gheest. Want de maghet en ontfinc niet van menscheleken sade, maer met [21rb] gheesteleker gaven. Want de Heileghe Gheest ontfinc vander maghet dalre suerste ende dat reinste bloet ende formeerde daer af Cristus lichame. Ende dit was de vierde maniere daer God den mensche wonderleec mede maecte. Want Anselmus seit: «In IIII manieren mach God den mensche maken. Dats: sonder man ende sonder wijf, also hi Adam maecte; vanden man sonder wijf, also hi Ieven maecte; vanden man ende vanden wive, alsomen pleghet; vanden wive sonder man, also Maria heden den Gods Sone ghebaerde.»

Ten anderen was Cristus gheboorte menechfuldeleec vertoent, want si was vertoent bi allen creaturen. Want eneghe creaturen sijn, die allene wesen hebben, als die allene lichaemleec sijn. ³ Ende eneghe sijn, die hebben wesen ende leven, als groeiende

1. [Vertaling] Maggioni: «Tertio fuit mirabiliter facta ex parte modi generandi» (67).

2. [Vertaling] Maggioni: «Eius enim partus fuit [...] supra humanam conditionem ex eo quod sine dolore peperit» (67).

3. [Vertaling] Maggioni: «Est enim quedam creatura que tantum habet esse, sicut pure corporea» (68).

Vander Gheboorten ons Heren

dinghe. ¹ Ende eneghe sijn, die hebben wesen, leven ende ghevoelen, als beesten. Ende eneghe die hebben wesen, leven, ghevoelen ende ondersceden, als de mensche. Ende eneghe, die hebben wesen, leven, ghevoelen, ondersceden ende verstaen, als dinghele. Bi al desen creaturen so was heden Cristus gheboorte vertoghet. ²

Ierst wert dese gheboorte vertoghet biden creaturen die allene lichaemleec sijn, dats die sceppennesse hebben, [21va] als bider destructien dier van Rome tempel, also voorseit es, ende bi Romulus valle, dier god van Rome, die doe viel ende wert te broken, ende biden valle van anderen afgoden. ³ Want men leest in *Scolastica historia* dat Jeremias, die in Egypten ghinc na Godolias doot, dat hi den coninghen van Egypten een teecken gaf dat hare afgode vallen souden als een maghet ghebaren soude. Daeromme setten de papen vanden afgoden in de heimelecste stat vanden temple een maghet die een kint hadde inden scoot, ende daer aenbeedden sise. Ende daer na, doe hen Ptholomeus, de coninc van Egypten, vraghede wat dat bediedde, soe seiden si dat hen dat wonder haer vaders ghelaten hadden, ende dat die heileghe prophete haren vaders gheseit hadde, ende si gheloofden dat het ghescien soude also.

Ten anderen als bi creaturen die allene lichaemleec waren, die anders oppenbaerden ende verkeerden. ⁴ Want in die nacht dat Cristus gheboren was, so wert de nacht alse claer als de dach. Ende also Orosius ende Innocentius de paeus segghen, soe verkeerde te Rome ene fonteine waters in olie ende brac ute ende vloeyde toter Tybren, ende al dien dach dore vloeyese alte sere. Ende daer es nu een kerke die heet 'Sente Marie over de Tybre'.

1. [Vertaling] Maggioni: «quedam que habet esse et uiuere, sicut uegetabilia» (68).

2. [Vertaling] De volgende zin bleef onvertaald, Maggioni: «Prima autem creatura, scilicet pure corporea, triplex est, scilicet opaca, transparentem siue peruia et lucida» (68).

3. [Vertaling] Maggioni: «Primo ergo ostensa est per pure corpoream opacam, sicut per destructionem templi Romanorum, ut supra dictum est, et per ruinam statue Romuli dei Romanorum, que tunc cecidit et comminuta est, et per ruinam etiam aliarum statuarum que tunc in aliis locis plurimis ceciderunt» (68).

4. [Vertaling] Maggioni: «Secundo per pure corpoream transparentem et peruiam» (68).

Vander Gheboorten ons Heren

Want Sibilla hadde ghepropheteert, dat de behoudere [21vb] soude worden gheboren als een fonteine olien spruten soude.

Ten derden als bi creaturen die allene lichaemleec lichtende sijn als biden lichame van boven. ¹ Want Guldemont seit dat eneghe segghen dat op den nacht dat Cristus gheboren wert, dat den III coninghen, die doe beedden op enen berch, een sterre oppenbaerde neven hen, die een vorme hadde van enen sconen kinde. Ende op sijn hoofd soe blicte een cruce. Ende si sprac den coninghen toe ende seide dat si in Judea ghinghen, ende si souden daer dat kint vinden gheboren.

In dien selven daghe so oppenbaerden III sonnen ende si vergaderden alleiskenne in enen sonnen lichame. Ende daer bi wert beteeckent dat alder werelt toe quam de bekinnesse der Drievoldecheit ende eens Gods, oft dat Hi gheboren wert, in den welken drie dinghen vergaderden, dat was de ziele, tvlesch ende de godheit in enen persone. Maer in *Scolastica historia* leest men dat de III sonnen niet en oppenbaerden in Kerstdaghe, maer daer te voren, dat was na skeisers Julius doot. Dat seit Eusebius oec inde coroniken.

Also Innocentius de paeus seit: Doe Octavianus de keiser alde werelt onder trike van Rome bracht hadde, soe ghenoechde hi den senatoors soe wel, dat sine wouden oeffenen over ² enen God. Maer de vroede keiser, die bekinde dat hi sterfelec was, en woude hem niet aendraghen [22ra] enen onsterveleken name. Maer om hare anligghen soe riep hi Sibillam, ene prophetinne, ende woude weten bi haerre prophetien oft nemmermeer inde werelt soude werden enech meerre gheboren dan hi. Als hi in Kerstdaghe hieraf sinen raet hadde vergadert, ende Sibilla in skeisers camere in bedinghen was, soe oppenbaerde te middaghe omtrent de sonne een gulden rinc ende in midden den rinc op enen outaer een scone maghet, een kint houdende inden scoot. Doe toende dit Sibilla den keiser. Ende doe de keiser in dit visioen sere verwonderde, soe hoorde hi een stemme segghende: «Dit es de outaer des hemels.» Ende Sibilla seide hem: «Dit kint es meerre

1. [Vertaling] Maggioni: «Tertio per pure corpoream lucidam, sicut per corpora supercelestia» (69).

2. [Paleografisch-codicologisch commentaar] Superscript alternatieve lezing: 'uoor'.

Vander Gheboorten ons Heren

dan du ende daeromme aenbedet.» Ende die selve camere es ghewihet in onser Vrouwen ere ende daer bi heetmense noch 'Te Sente Marien inden Outaer des Hemels'. Ende de keiser verstont dat dit kint meerre was dan hi, ende hi offerde hem wieroec, ende hi en wilde voortmeer niet heten God. Orosius seit hier af aldus: «In Octavianus tide, omtrent tierstijt, doe de hemel scone was ende suver ¹ ende claer, so wert haesteleec een rinc omtrent de sonne, die ghelijc was den reghenboghe, te enen teeckene, dat een comen soude die de sonne ende alde werelt ghemaect hadde, ende die soude regneren.» ² Thimotheus, die de historie scrijft, seit dat hi vant inden ouden historien van Rome, dat Octavianus in sinen XXXV^{sten} jare van sinen rike clam opt belfroet ³ [22rb] ende vraghede nerensteleec vanden goden, wie na hem regeren soude trike van Rome. Ende hi hoorde een stemme die hem seide: «Een hemelsch kint, sonder tijt ute den levende Gode gheboren, dat cort gheboren werden sal sonder smette van eenre suvere maghet.» ⁴ Doe hi dit ghehoort hadde, soe stichte hi enen outaer ende daer screef hi desen titel an: «Dit es des levende Gods Soons outaer.»

Ten anderen wert Cristus gheboorte vertoghet bider creaturen die wesen hevet ende leven, also planten ende boeme sijn, want ⁵ Bertholomeus seit dat in deser nacht de wijngaert van Engaddi, die balsame bringt, vloeide ende brachte vrucht ende gaf sap.

Ten derden bider creaturen die heeft wesen, leven ende ghevoelen, als beesten. Want doe Joseph te Bethleem weert ⁶ trac

1. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'ende suuer' superscript.

2. [Vertaling] De bronvermelding en de daaropvolgende zinnen bleven onvertaald, Maggioni: «Hec Orosius, idem ait Eutropius. Albumasar quoque dicit quoddam in celo signum mirabile uisum fuisse, quendam scilicet uirginem in ulnis puerum baiulantem et iuxta eam senem quendam stantem, sed ipsam uirginem non tangentem. Hic, ut ait, puer est quem christiani Christum appellant» (70).

3. [Vertaling] Maggioni: «Refert quoque Timotheus hystoriographus se in antiquis Romanorum hystoriis inuenisse quod Octavianus xxxv anno regni sui capitolium ascendit» (70).

4. [Vertaling] Maggioni: «Puer ethereus ex deo uiuenti sine tempore genitus, non multum post ex intemerata uirgine sine macula nasciturus» (70).

5. [Paleografisch-codicologisch commentaar] Hierachter 'also' geschrap.

6. [Paleografisch-codicologisch commentaar] Tweede 'e' in 'weert' superscript.

Vander Gheboorten ons Heren

met Marien, so leide hi met hem enen osse, dat hine vercopen soude ende daer mede over hem ende Marien den hootseis ghelden, ende dat si dat datter over bleve, verteeren soudent. Ende oec enen ezel, datter Maria op riden soude. Ende dosse ende desel bekinden bi miraculen haren Here, ende al cnielende soe aenbeedden sine. Allettel tijts vore Cristus gheboorte, also Eusebius seit, ¹ soe ackerden eneghe liede, ende de ossen seiden ² tote hen: «De menschen selen ghebreken, maer tcoren sal meerren.» ³

Ten vierden wert dese gheboorte vertoghet bider creaturen die heeft wesen, leven, [22va] ghevoelen ende ondersceeden, als de mensche, als biden herden. Want in dier tijt soe waecten de herden op haer cudden, also si plaghen tweewerf elcs jaers, inden lancsten ende inden cortsten nachten. Want wilen hadden de heidene een maniere, dat si telken als de troon keerde, dats inden somer omtrent Sente Jans Baptisten Dach ende inden winter omtrent Kerstdach, dat si dan plaghen te wakenne snachts om deere der sonnen. Ende masscien was dese costume op comen onder de Joden vanden heidenen die omtrent hen woenden. Desen herden oppenbaerde dinghel ende seide dat Cristus gheboren ware. Ende hi gaf hen een teecken hoe sine vinden soudent. Ende metten inghel was een grote menechte van inghelen die seiden: «Glorie inden hoghesten Gode, ende inder eerden pais den menschen van goeden wille.» Dus quamen de herden ende vondent al alsoot dinghel seide.

Echter was dese gheboorte vertoeghet biden keiser Augusto. Ende hi gheboedt doe dat hem niemen 'god' heeten en soude, also Orosius seit. Masscien, doe hi dat visioen inde sonne sach, ende hi herdachte vanden valle des tempels ende vander fonteinen der ⁴ olien, ende hi verstont dat een gheboren was in de werelt die meerre was dan hi, soe en wilde hi niet werden gheheeten 'here' oft 'god'. Men leest inden coroniken, dat doe Cristus

1. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'also eusebius seit' in margine met verwijsteken.

2. [Tekstkritiek] Hs. 'seide', verbeterd op basis van hs. Stockholm, fol. 20ra.

3. [Vertaling] Maggioni: «Homines deficient, segetes proficient» (71).

4. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'der' superscript.

Vander Gheboorten ons Heren

ghe[22vb]boorte naecte, soe dede Octavianus de keiser al de werelt dore maken de grote weghe ende verliet dien van Rome al hare scout. Aldus wert Cristus gheboorte oec vertoghet biden bugghers, die in Kerstnachte al de werelt dore alle ghedoodt waren, also Jeronimus seit. ¹ Ende dat dede God om dat Hise alle wilde blusschen, om dat men voortmeer niet vinden en soude soe grote onsuverheit inder naturen die Hi ontfaen hadde. ² Want Augustijn seit: «Doe God sach inder naturen de sonde die jeghen menscheleke nature es, soe hadde Hi wel na ghelaten mensche te werdenne.»

Ten vijftsten wert Cristus gheboorte vertoghet bi creaturen die hebben wesen, leven, ghevoelen, ondersceden ende verstaen, als dinghele. Want dinghele boodscaepten den herden Cristus gheboorte, also voorseit es. ³

Ten derden so was Cristus gheboorte ons orborleec verleent.

Ierst om sduvels scade. ⁴ Want hi en heeft nu negheen macht ghelijc dat hi te voren dede. Waer bi dat men leest dat sente Hughe, dabt van Clundi, sach in Kersavonde onser Vrouwen haer kint inden arm hebben, ende si seide: «Dits de dach daer der propheten woorde in werden vernuwet. Waer es de viant die vore desen dach macht hadde over de menschen?» Met desen woorde quam de duvel uter eerden, om dat hi onser Vrouwen woorde besceern soude. Maer sijn quaetheit [23ra] looch hem, want als hi der bruedere woeninghe omghinc, soe verdreeffenne uter kerken der bruedere devotie, uten reefftere de lesse, uten dormentere therde stroe, uter capittelen doetmoedecheit. Men leest oec in Peters boecken van Clundi, dat sente Hughen, den abt van Clundi, in Kerstnachte oppenbaerde onse Vrouwe, hebbende haer kint inden scoot. Ende si speelder met, ende tkint

1. [Vertaling] Maggioni: «Sic etiam manifestata est per sodomitas qui omnes in toto mundo in illa nocte extincti sunt, sicut dicit Ieronimus super illud 'Lux orta est eis tanta', scilicet quod omnes laborantes illo uitio extinxit» (72).

2. [Vertaling] Maggioni: «Et hoc fecit Christus ut omnes eradicaret ne in natura quam assumpserat tanta de cetero immunditia inueniretur» (72).

3. [Vertaling] Hierachter bleef onvertaald Maggioni: «Qui quidem apparuerunt in multitudine cum claritate et cum iubilatione» (72).

4. [Vertaling] Maggioni: «Primo ad demonis confusionem» (72).

Vander Gheboorten ons Heren

seide hare: «Moeder, du wets dat de Kerke heden viert mine gheboorte met groter feesten. Ende waer es nu sduvels macht, ende wat mach hi segghen oft doen?» Doe sceen dat de duvel ute enen hole quam ende seide: «Al en maghic niet comen inde kerke daer men di looft, nochtan salic comen inde capittelen, inden dormtere ende inden reeftere.» Ende doe hijs pruefde, so vant hi de dore vander capittelen alte nauwe, ende de dormter dore alte neder, ende de reeftere dore vertraeldijt metter dienres caritaten ende metter begheerten der lessen ende metter soberheit van spisen ende van dranke. Ende aldus voer hi met scanden wech.

Ten anderen om te bejaghenne verlatennessen, waer bi dat men leest int *Boec vanden exemplen* dat een wijf die onreine van levenne was, doe si hare bepeisde, soe wanhopese van ghenaden. Want doe si om tvonnesse peisde, so wistse hare mesdadech ter hellen, dat si daer soude werden ghetorment.¹ Ende doe si peisde [23rb] vanden paradise, so achte si haere onsuver, ende van Cristus passien, ondanckeleec.² Maer doe si peisde dat kinderkenne lichte werden ghepeist, soe begonste sine an te roepene bi sijnre kintsheit,³ ende haer seide een stemme dat haere haer sonden vergheven waren.

Ten derden om de siecheiden te ghenesene. Want Bernaert seit: «Dmenscheleke gheslachte was ghepijnt met III evelen, dats in dbeghinsel, inde middelt, in dindde, dats te wetenne inder gheboorten, in dleven ende inde doot. De gheboorte was onreine, dleven verkeert ende de doot vreseleec. Cristus quam ende brachte jeghen dese III evele III remedien. Want Hi wert gheboren, ende Hi leefde, ende Hi sterf. Sijn gheboorte suverde donse, sijn leven leerde donse, sijn doot destrueerde donse.»

Ten vierden om de hoverde te veroetmoedeghene. Daer bi seit Augustijn dat des Gods Soons oetmoedecheit die Hi ons toghede in sijnre gheboorten, was ons in exempele ende in sacramente

1. [Vertaling] Maggioni: «Nam cogitans de iudicio reputabat se ream, de inferno reputabat se ibi cruciandam» (73).

2. [Vertaling] Maggioni: «cogitans de paradiso reputabat se immundam, de passione reputabat se ingratham» (73).

3. [Paleografisch-codicologisch commentaar] In margine met verwijsteken alternatieve lezing: 'kintsheit'.

Vander Gheboorten ons Heren

ende in medicinen. Hi was ons in exemple om dat wi sinen levenne navolghen souden, in sacramente, daer de bant onser sonden mede soude werden ontbonden, ende in groter medicinen, daer onse hoverdecheit mede soude werden ghenesen. Want Adams hoverde was ghenesen met Cristus oetmoedecheit. [23va] Ende men sal merken, hoe wel Cristus oetmoedecheit andwoort Adams hoverde. Want Adams hoverde was jeghen Gode ende tote Gode ende boven Gode. Want si was jeghen Gode, want si was jeghen sijn ghebod, dat Hi ghebood dat si niet eten en souden vanden houte der ¹ const goets ende quaets. Si was oec tote Gode, want hi begheerde de godheit ende gheloefde dat de duvel gheseit hadde: «Ghi selt sijn als gode.» ² Si was boven Gode, want hi wilde sijn dat God niet en woude. Want doe settede hi sinen wille boven Gods wille. Maer also Johannes Damascenus seit, soe veroetmoedeche hem de Gods Sone om de menschen, niet jeghen den menschen, maer toten menschen ende boven den menschen. ³ Toten menschen, om dat Hi wert gheboren ghelijc den menschen. ⁴ Boven de menschen, om dat Hi wert gheboren niet als andere menschen. ⁵ Want sijn gheboorte was in enegher saken ons ghelijc, want Hi wert gheboren van enen wive ende dore de selve poorte daer wi dore gheboren werden. Ende si was oec in eneghen ons onghelijc, want Hi was gheboren vanden Heileghen Gheest ende vander maghet Marien.

1. [Paleografisch-codicologisch commentaar] 'r' in 'der' superscript.

2. [Vertaling] Maggioni: «Eritis sicut dii» (74).

3. [Vertaling] Hier is een deel van de volgende zin onvertaald gebleven, Maggioni: «Propter homines quia propter eorum utilitatem et salutem» (74).

4. [Vertaling] Maggioni: «usque ad homines per nascendi modum consimilem» (74).

5. [Vertaling] Maggioni: «supra homines per nascendi modum dissimilem» (74).